

Fokken met kleine populaties

In eerdere artikelen werd duidelijk voor welke problemen fokkers van rassen zich gesteld kunnen zien: waar haal ik fokdieren vandaan, hoe kom ik op voor de belangen van een klein ras, wat zijn de risico's. De fokkers uit de interviews gaan op hun eigen manier om met deze problemen, een manier die al dan niet aansluit bij de rest van de fokkers van hun kleine ras.

In dit artikel proberen we een nuchtere kijk te krijgen op de problemen die dergelijke rassen kennen. Dat valt nog niet mee, want kynologie is van alles, maar vooral emotie.

Fokken is emotie. En fokken met kleine populaties is nog veel meer emotie.

Want kleine populaties hebben iets extra's, namelijk weinig honden. Dat maakt ze bijzonder, exclusief, bedreigd, kwetsbaar. Dat maakt de fokkers van dergelijke rassen ook bijzonder. Want wat roep je over je af als je gaat fokken met een klein ras? Wat bezielt je dat te gaan doen?

De fokkers van dit soort kleine rassen redeneren echter niet zo, die doen gewoon hun best het ras gezond te houden.

Een probleem bij dit soort fokkerij, en dat is meteen het grootste probleem, is dat er domweg weinig dieren zijn. En de populaties zijn in vrijwel alle gevallen gesloten: er kunnen geen nieuwe dieren bijkomen. Weinig dieren en beperking in fokmateriaal dus.

Of er nu in het verleden sprake was van inteelt of niet, er zijn zo weinig fokdieren dat er in elk geval in de huidige, nog bestaande populatie, sprake is van inteelt.

Hoe gevaarlijk is dat? Wat is inteelt eigenlijk?

Onder inteelt wordt over het algemeen het paren van direct verwante dieren verstaan: ouder-kind, broer-zus. Wanneer we dat als inteelt zien, is alles wat iets verder weg is in verwantschap is vangen onder de noemer lijnteelt. Outcross is dan vervolgens het paren van dieren die niet of nauwelijks verwant zijn.

De vraag is echter of je bij kleine populaties nog wel kunt spreken van een outcross, omdat feitelijk alle dieren van zo'n populatie verwant zijn.

Inteelt gaat altijd over voorouders die de voorouders van beide ouderdieren zijn: de gemeenschappelijk gedeelde voorouders dus. Met het berekenen van de inteelt wordt de kans bekeken dat een dier exact dezelfde kopie heeft van een gen als de voorouders van beide zijden. Die kans lijkt erg klein, maar hoe vaker inteelt wordt gebruikt, hoe groter die kans wordt.

En hoe groter de kans is dat dieren identieke genen hebben, hoe groter de kans is dat die genen blijken te zijn die verantwoordelijk zijn voor minder gewenste eigenschappen. Of misschien zelfs voor ziektes of aanleg voor bepaalde afwijkingen.

Of dat werkelijk zo is, zie je niet na een paar generaties; dergelijke gevolgen laten zich pas zien na een flink aantal jaren fokken en na heel wat generaties.

In de rassen met kleine populaties waar zorgvuldig en met oog voor deze problemen wordt gefokt zullen de negatieve gevolgen met wat geluk niet zo snel zichtbaar worden. Maar uiteindelijk zijn de gevolgen altijd waar te nemen, al was het alleen maar door een grote mate van gelijkheid in type.

Dat er vroeg of laat ook andere problemen de kop op steken weten alle fokkers van kleine rassen. In sommige rassen is de situatie zo ernstig dat er nauwelijks dieren kunnen worden gevonden die niet nauw verwant zijn.

Je zou je dan ook af kunnen vragen of je in dergelijke rassen nog wel verantwoord kunt fokken.

De vraag is dan ook hoe je zou moeten selecteren met een dergelijke kleine populatie.

Over het algemeen is het uitgangspunt van een fokker "het behouden van het ras". Juist dat behouden, hetzelfde houden dus, lijkt goed te doen bij een kleine populatie: als je maar zo fokt dat alles hetzelfde blijft, doe je het goed. Maar juist in die kleine populatie komen vaak de problemen

naar boven, simpelweg vanwege het kleine aantal dieren, en het kan toch niet de bedoeling zijn dat je ook ziektes in stand houdt.

Veel fokkers zien de oplossing als vrij simpel: tegen die ziektes selecteer je gewoon. Het probleem is wel dat daarmee de populatie nog kleiner wordt dan hij al was. Dat is dus geen handig beleid.

Want wie selecteert tegen een ongewenste afwijking, loopt het levensgrote risico daarmee andere dingen naar boven te fokken. Selectie kan goed zijn als je gericht weet waartegen je selecteert en dat ook aan kunt tonen. Als er bijvoorbeeld sprake is van enkelvoudige problemen en er is voor zo'n probleem een DNA-test, kun je selecteren op dragers en vrije en op die manier een probleem onder de knie krijgen.

Maar vaak weten we niet waar een probleem zit, nog veel vaker weten we niet hoe iets vererft, en het meest komt het voor dat we geen flauw idee hebben dat er een probleem is, omdat het om een aanleg gaat, die al door een hele populatie zit voor we merken dat er een probleem is. Dergelijke dingen gaan vaak erg langzaam en zijn moeilijk te traceren en nog veel moeilijker te bestrijden. Uiteraard kennen alle rassen dit probleem, maar de rassen met kleine populaties worden er nog veel duidelijker mee geconfronteerd.

En dan dringt zich dus de vraag op: wat is wijsheid?

Fok je door met een dergelijke kleine populatie?

Die vraag zal door de rasliefhebbers met een hartgrondig "ja" worden beantwoord.

De volgende vraag is dan: hoe pak je dat aan?

Selectie tegen problemen is in alle populaties mogelijk, maar vereist altijd een zorgvuldige aanpak.

En hoe kleiner de populatie is, hoe zorgvuldiger die aanpak dient te zijn. Want wanneer je zoveel mogelijk genetisch materiaal wilt bewaren voor de toekomst, kan er niet maar in het wilde weg van alles worden uitgesloten.

Sterker nog, in veel gevallen is uitsluiten onverstandig.

Dieren die lijder zijn van een erfelijk probleem moeten uiteraard bij voorkeur niet worden ingezet in de fokkerij, dat is helder. Maar de ouders en ook de gezonde nestgenoten van een dergelijk dier kunnen over het algemeen wel degelijk worden gecombineerd met andere dieren zonder problemen door te geven. Selectie in families dus, want in een dergelijke populatie is feitelijk nooit meer sprake van een outcross.

Dieren die gebruikt worden, voldoen vaak niet op alle vlakken aan de eisen, maar in kleine populaties moeten de eisen dus worden aangepast aan wat er aan materiaal voorhanden is. Soms moet je concessies doen op het ene gebied om winst te kunnen behalen op het andere gebied.

Dat er dus zeer zorgvuldig gefokt moet worden in kleine populaties om alles te behouden is duidelijk.

Mooier nog zou het zijn als er dieren van buiten de populatie zouden kunnen worden ingefokt.

Een eenmalige combinatie kan al veel goed doen. Zoiets is echter lang niet altijd te realiseren.

Er zijn landen waar honden van buiten de populatie kunnen worden aangekeurd, om zo in de Bijlage terecht te komen en via die weg in de fokkerij. Dat is iets waar veel mensen afwijzend tegenover staan en wellicht is dat mede de oorzaak van het feit dat deze procedure in Nederland niet mogelijk is. In landen waar dit wel kan, wordt er zeer beperkt gebruik van gemaakt, en fokkers die dit doen worden vaak niet begrepen.

Hoewel deze methode wordt gezien als rasvervuiling is het feitelijk zo dat een dergelijke hond wel eens van groot positief belang kan zijn voor een populatie.

Fokkers, en met name exterieurfokkers, vrezen echter de negatieve uiterlijke kenmerken die de pups, geboren uit een dergelijke combinatie en uit de dieren erna.

Exterieur ligt ons erg na aan het hart, en gemiddeld wordt er zo'n 75% van de beschikbare dieren uitgesloten alleen op uiterlijke kenmerken.

Natuurlijk zijn die kenmerken belangrijk: ze maken mede een ras.

En natuurlijk is het zo dat uiterlijke kenmerken gevormd worden door genen die andere, positieve dingen met zich mee kunnen dragen. Vaak sluiten fokkers echter de ogen voor de negatieve dingen die op exact dezelfde wijze kunnen worden meedragen.

En die negatieve dingen kunnen, zeker in een kleine populatie, desastreuze effecten hebben. En dan heb je niets meer aan de mooie honden, want mooie honden die vroegtijdig overlijden aan erfelijke problemen, daar zit geen fokker op te wachten.

Het probleem waar de fokkers van de rassen met kleine en gesloten populaties voor geplaatst zien is dus aanzienlijk. Dat je zoiets niet simpelweg kunt oplossen door maar “het stamboek open te gooien” is duidelijk: inkruisen van onverwante dieren kan een zeer positief gevolg hebben, maar dat je zoiets zorgvuldig aan zou moeten pakken is ook duidelijk.

Alle problemen uitsluiten betekent op de lange duur het einde van een ras, en misschien zelfs wel sneller dan op de lange duur.

Hoe je zou moeten fokken als je alles wilt behouden en tegelijk ook gezondheid wilt bevorderen is een vraag waar nog lang geen eensluidend antwoord op is en die door veel mensen op verschillende manieren zal worden beantwoord. Maar het feit dat er steeds meer mensen bereid zijn erover na te denken en misschien wel een rigoureuze stap willen overwegen als wellicht elders vers bloed halen, op welke manier ook, geeft echter hoop.

Verbeteren is veranderen tenslotte, en dat kan in vele opzichten zijn.

auteur: Marjoleine Roosendaal

keurmeester,

hoofdredacteur Kynologisch maandblad

Wetenschapsjournalist met als specialisatie fokkerij en genetica